

Franz Anton Hillebrandt

(Bécs, 1719. 04.02. – Bécs, 1797. 01. 25.)

Összeállította: Csutiné Schleer Erzsébet

Hillebrandt mestert Mária Terézia és II. József korának egyik leghíresebb osztrák építészeként tartják számon. Édesapja ács volt, a család Németországból (Oberpfalz) emigrált Bécsbe. Már 15 éves korában a bécsi Képzőművészeti Akadémia növendéke volt, majd németországi és németalföldi utazások után 1739–40 között Würzburg az érseki rezidencián Balthasar Neumann építész mellett dolgozott, a kivitelezéshez szükséges részletrajzokat készítette. 1757-től a Magyar Királyi Kamara főépítészeként, majd udvari első építészként négy évtizeden át vezette a magyarországi állami építkezéseket. 1783-ban, amikor II. József átszervezte az Építészeti Hivatalt, az új intézményben továbbra is vezető tisztséget foglalt el. Hillebrandt művészi pályája az érett barokktól a klasszicizáló késő barokkig ívelt.

A század közepső évtizedeiben Budán nagy léptékű munkák zajlottak. A budai királyi palota 1749-ben meginduló, majd az ötvenes évek közepén egy időre leálló építkezésébe Hillebrandt 1765-ben kapcsolódott be, nem csupán kivitelezőként, hanem az ezután épülő részek tervezőjeként is. 1770-ben elkészítette felmérési rajzát a palotáról és tervei nyomán 1778-ban megépítették a Szent Jobb őrzésére szolgáló oldalkápolnát.

Budai munkája mellett Pozsonyban és Pesten főúri és egyházi palotákat, katonai épületeket tervezett. Az esztergomi prímási, a nagyszombati egyetemi építkezések vezetésén kívül ő fejezte be a nagyváradi székesegyház építését, s tervei szerint készült ugyanitt a püspöki palota és szeminárium épülete is, ezek ma impozáns együttest alkotnak. Bár megvalósítása során nem követték mindenben Hillebrandt eredeti, fényűzőbb terveit, mégis a püspöki palota jelenlegi állapotában is Erdély, de talán egész Délkelet-Európa legnagyobb barokk műemlékének tekinthető.

Buda, régi országház díszterem

Esztergom, Szt. István templom terve

Nagyvárad, székesegyház

Hasonló feladatot kapott Barkóczy Ferenc esztergomi érsektől is, s kétségtelen: ha kidolgozott tervei megvalósulnak, a korszak legnagyobb, legpompásabb épület-együttesét hozhatta volna létre. 1772-ben udvari főépítész kinevezéssel Bécsbe helyezték át, a magyar kamaránál viselt állását azonban továbbra is megtartotta.

Hillebrandt udvari főépítész Székesfehérvárhoz egy reprezentatív oltárépítmény tervezésével kötődött. A barokk püspöki székesegyház a középkori Szent Péter és Pál-bazilika alapjain, részben közadakozásból épült fel a 1758-1768 között, Martin Grabner tervei alapján. A építkezéshez jelentős támogatást nyújtott maga a királynő, Mária Terézia is. A Szent István király tiszteletére szentelt templom, amely korábban plébániatemplom feladatait látta el, 1777-ben, a székesfehérvári püspökség megalapításakor emelkedett székesegyházi rangra. A középkori eredetet bizonyító, a tornyok közepén látható gótikus ablakok csak az 1936-37-es restaurálásakor kerültek elő. A templom belsejét Johann Cymbal Szent István éle-

tével kapcsolatos freskói díszítik.

Különlegesen szép a Hillebrandt által 1774-ben tervezett, korinthisz oszlopfőkkel tagolt főoltár, építészeti kiképzése impozáns keret a főoltárkép, a bécsi udvari festőtanár Vincenz Fischer alkotásának tárgyához és művészi kidolgozásához. Ünneplés hatást kelt a gazdagon alkalmazott vörös márvány, amely szinte körbefonja az oltárképet, amelyen Szent István Magyarország Nagyasszonyának oltalmába ajánlja az országot jelképező Szent Koronát. Az oltár-hátépitmény, szobraival, domborműveivel, a feketemárvány és aranyos képkeret, a csúcsán világító, gondviselést szimbolizáló isteni szem, fölötté az oltárhátvédet befejező, tympanonos záródású vörösmárvány mezőben a szent keresztet és Szűz Mária monogramját égre ragadó, felhőkön úszó angyalok a kép festette jelenetet még-inkább kidomborítják.

Székesfehérvár, püspöki székesegyház - főoltár

A nyolcvanas évek hivatalos építkezéseiben Hillebrandtnak nagy szerep jutott, a munkálatok összefüggtek II. József reformjaival. A császár feloszlatta a szerzetesrendek javát, a hatóságok országszerte lefoglalták a rendek javait, átvették a kolostorokat és a templomokat, majd új rendeltetésük szerint átalakították az épületeket. Többnyire hivatalokat, raktárakat, kaszárnyákat vagy kórházakat rendeztek be falaik között. Az új funkció érdekében tett kisebb-nagyobb átalakításokat Hillebrandt végezte el, közülük a budavári klarisszakolostor épületének országgyűlési celokra történt átépítése (1783) volt a legjelentősebb. Az országházat magában foglaló szárnyban a karzat architektúrája Hillebrandt legsikerültebb művei közé tartozik. Egyszerre mutat barokkos nagyvonalúságot, reprezentativitást és tartózkodó, komoly, ünneplésesen klasszicizáló formavilágot.

Korai művein egyértelműen a nagy barokk művekhez fordul mintáért. A hetvenes évektől stílusa megváltozott. Épületei a kibontakozó „hivatalnoképítészet” jellegzetes alkotásai lettek. Fő feladata volt, melyet mind Mária Terézia, mind pedig II. József szigorúan megkövetelt tőle, hogy mértéktartóan, takarékosan építsen. A nagyszabású s ezért nagyon költséges elképzelésekre nem volt lehetősége. Ezért minden művét a visszafogottság, a pedantéria jellemzi. Hillebrandt ízléssel, eleganciával dolgozott, és mindig áttekinthető, világosan felépített műveket alkotott.

Forrás:

Magyar Életrajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/>

Kelényi György: Franz Anton Hillebrandt –Akadémiai Kiadó Budapest 1976

www.szabadbolcseszlet.elte.hu,

<http://www.kastely.specia.hu/blog/2007/12/09/franz-anton-hillebrandt/>

<http://www.trekearth.com/gallery/photo1174896.htm>